

Rudolf
Sloboda
Láska

Láska

R U D

S L O

OLF

BO DA

slovart

Text © Rudolf Sloboda – dedičia

Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o.,

Bratislava 2014

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy sa nesmie reprodukovat ani šíriť v nijakej forme ani nijakými prostriedkami, či už elektronickými, alebo mechanickými, vo forme fotokópií či nahrávok, respektíve prostredníctvom súčasného alebo budúceho informačného systému a podobne, bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

ISBN 978-80-556-0974-4

Kapitola prvá

1

Ak chce zrelá žena vstúpiť do manželstva, nech si nájde muža, čo má rád zvieratá. Chlapec, ktorý sa staral nejaký čas o psa alebo vranu, iste dokáže pochopiť, že i manželka potrebuje pravidelné dávky opatery.

2

Dieťaťu, budúcej žene a matke, bez ohľadu na to, koho bude mať za muža, kupujeme pekné bábiky a učíme ju prať ich jemnučkú bielizeň. Dúfame, že svoju lásku obráti na nášho vnuka alebo vnučku – a zabúdame, že polovica našej výchovy musí byť zmárnená na opateru zaťa. A kto to bude? Bolo by pekné, keby mal aspoň slušné priezvisko.

3

Moja matka sa rozviedla po šestnástich rokoch manželstva. Vydala sa po druhý raz a po desiatich rokoch ovdovela. Ako vdova sa priatelila s mnohými mužmi. Teraz žije so solídnym pánom Vincom, ktorý je jej rovesník.

Matka ho prenasleduje, lebo sa nazdáva, že je lenivý. A roboty majú veľa, lebo okrem dvoch záhumienkov, čo jej pridelo družstvo podľa zákona, má aj vlastný vinohrad, dedičstvo po druhom mužovi. To všetko sa musí obrobiť, posadiť, v jeseni obrať, a tak ďalej.

Matka chcela, aby som dal dcéru pokrstiť v miestnom kostole. Dcéra má takmer tri roky a dodnes sa na krst pamätá. Hoci nie pre svoje pamäťové vlohy, ale preto, lebo sa občas o krste doma rozpráva.

4

Čo sa týka náboženstva, nepokladám ho celkom za podfuk. Isté psychické dispozície privedú človeka na myšlienku, že by si mal začať vytvárať Boha. Mávam chvíle, keď som si istý všetkým: vtedy si myslím, že Boh pozerá na svet a chystá sa odmeňovať. Stačí mi neraz len pomyslenie, že Boh ma eviduje. Inokedy nie. Niektorým ľuďom by som dožičil väčšie náboženské vzdelanie. Postačilo by im na šťastný život a na silnú vieru. O lepších kamarátoch som presvedčený, že by mali byť ateisti. Ateizmus v našej situácii dovoľuje lepšie, globálnejšie chápať politiku dnešného sveta, dovoľuje vnímať krásu každého kúta tejto krásnej zeme, planéty, a najmä dovoľuje slúžiť v armáde a plniť rozkazy. Je zlé, ak si veriaci muž neuvedomuje rozpor medzi vierou v Boha-lásku a výcvikom v zbrani (zbraň je aj rádiová stanica); nechcem ďalej tolerovať svetonázor, ktorý sa nepozastavuje nad množstvom nábožných dôstojníkov.

5

Môj otec bol roku 1944 povolaný ako záložník do slovenskej armády. Raz ho zajali partizáni, inokedy gardisti alebo Wehrmacht. Takto sa motal po Slovensku až dovtedy, kým neutiekol z transportu, čo ho viezol kamsi

do Nemecka. Potom sa nejako pretĺkal do mája 1945 a odvtedy pokračoval v povolani až do roku 1948, keď šiel dobrovoľne do výroby. Roku 1969 sa stal penzistom. S matkou sa nezblížil, žije sám, varí mu sestra Iva, mladšia odo mňa o dva roky.

6

Pokus o zblíženie otca a matky ma stál asi päťsto korún. Boli sme v Prahe. (Ja žijem v Bratislave, otec a matka, každý vo svojom dome, na dedine blízko Bratislavy.) Cestovali sme lietadlom. Otec, matka a moja žena prvý raz v živote. Žena vracala, ja po nej, hoci nikdy predtým som nevracal, a rodičia sa dobre zabávali, vediac, že nič iné sa v lietadle nemôže stať. Cesta sa im zdala dlhá a naspäť sme šli vlakom. Spali sme v hoteli Zlatá husa. Potom sme pochodili hlavné mesto, vypili veľa piva a každý s každým sa pohádali. Na tomto pokuse si veľmi zakladám, no vôbec som nemal chuť opakovať ho.

7

Okrem prvej sestry mám ešte jednu. Je momentálne vo Viedni, kam sa išla vydať, lebo doma nemali byť. Žijú s manželom v penzióne, amnestia sa na nich nevzťahuje, a podľa narážok švagrovej tety odídu do USA. Dcére dokážem vysvetliť málo: je ukrátená o niekoľko pravidielných príjemných prechádzok, ktoré druhá sestra spájala s nákupom prepychového ovocia a hračiek. Otec sa teší, lebo dievča si vzalo inžiniera a uvidí svet, hoci si niekedy poplače. Matka sa hnevá. Má totiž pas, ale nedostala sa

dcére na svadbu, lebo jej neposlali oznámenie. Zdá sa, že vzniknú niektoré konflikty so švagrovou tetou, ktorá ma nazvala neinteligentom, lebo som nebol schopný oplatiť návštevu, respektíve zopakovať návštevu, rozzúrený tým, ako mentorsky na návšteve zaobchádzala s mojou dcérou.

8

Moje názory na exulantov sú prísne. Jednoducho ich neznášam, najmä ak ide o vzdelaných ľudí. Myslím, že človek, ktorý bez príčiny (strach z väzby, z mučenia) odíde zo svojej krajiny, je duševne chorý. Pravda, inak ako ja, ak by niekomu prekážalo, že sa robím duševne zdravý. (Choroby: niekoľkokrát zlomeniny končatín, mumps, osýpky, zápal mandlí a ich operácia, od sedemnásteho roku vred na dvanástniku, nervozita, nespavosť, agresivnosť k slabším, sadistické sklony, pred manželstvom istý druh narcizmu.)

9

List básnikovi J. Ondrušovi do Trnavy:

„Znova a znova čítam Tvoju zbierku *V stave žlče* a zakaždým cítim, že Ťa nekvalifikovane chvália. I moja chvála môže byť len nekvalifikovaná a prízemná, veď som ako prostitútka, čo si zakladá na svojej mladosti. Ale Kristus vedel, aký liek dať prostitútke. Jedného dňa prestane vykonávať svoje remeslo a stane sa morálnou, veselou a bez zúfalstva. Kristus, idúci okolo jej chaty, nazrie dnu a oznámi jej, že kríž je hotový. Ona odchádza k susedom a všetko im prezradí. Susedia hľadajú Krista

po meste, *všade* sa hovorí o kríži, ba niektorí si ho už nakreslili doma na stenu. Šavel sa dozvie o kríži a vidí, že je neprekonateľný, dokonalý, a v návale roztržitosti a vari aj od hladu si zmení meno na Pavol.“

List pokračuje až do konca papiera a je plný snahy pochlebovať.

10

Citát: „Človek je bez kríža túlavý, musí

Citát: sa vyhnúť, je neurčitý pred ústami, mení

Citát: miesto a chvíľu a nie je čistým terčom...”

11

List som neodoslal, lebo som ho prečítal niekoľkým kamarátom. Tým pokladám vec za vybavenú.

12

Niektoby mohol povedať, že nemám rád ráno a vstávanie. Práve naopak. Nemám rád ľudí, čo nevedia vstávať. Najmä takých, čo robia hneď krik, a pritom majú tvár rozosmiatu. Vstávam rád sám.

Ak má podobné meradlá na vstávanie aj moja žena, nečudujem sa jej, veď každé ráno nadáva a háda sa so svokrou; keď musí človek každé ráno variť, štrngať hrnčekmi, ustieľať – to nie je pekné. Ráno by bolo najkrajšie, keby sme mohli z postele niekam vybehnúť. I v najtuhších zimách je príjemné vyjsť po prebudení z izby.

Ale musím si dávať pozor, aby som v návale ranných zlostí niekomu neublížil.

13

Ublížovanie je termín, ktorý sa v poslednom čase veľmi rozšíril. Takmer každý deň niekomu ublížim: zväčša preto, lebo ľudia nemajú radi krátke vety. Ak ste presvedčený, že istý tovar nedostať inak ako spod pultu, musíte vymyslieť celú epizódu zloženú z množstva tvarov slova prosím a láskavosť. Keď potom tovar dostanete – mne sa to obyčajne nedarí (už i preto, lebo na tovary kašlem) –, máte pocit, že ľudia sú láskaví a slušnosťou zájdete ďalej. Napríklad: Dobrý deň. Dobrý deň prajem. Pauza: prezeráte si predavača a hypnotizujete ho úsmevom. Neviem... aby ste mi láskavo rozumeli... totiž mám takú... v dnešných časoch... delikátnu záležitosť... to viete, slušného človeka nenájdeš, však to poznáte... (keby niekto za vami stál, zdvorilo ho prepustíte pred seba a necháte ho, aby vyhrkol svoju prosbu)... skrátka ide o to... či by ste mi, prosím vás... nepredali jedny zápalôčky... veľmi by som potreboval... mám dnes taký zlý deň... (prepustíte spoza chrbta ďalšieho)... veľmi by som vám bol vďačný. (Keď potom predavač siahne pod pult, vaša tvár musí nadobudnúť výraz vrcholného utrpenia: keby ste si totiž ponechali pôvodný úsmev, predavač by sa mohol uraziť.) Atď.

14

V domácnosti som známy ako surovec.

15

Ale niekedy treba prečítať rozprávku. Niekedy hrám divadlo, niekedy myslím na svoje detstvo a na to, čo som

mával rád. Ale nespomeniem si: najlepšie zaranžovaná hra sa dcére nepáči. Hľadá na mňa, akoby chcela povedať: Si darmožráč, alebo nie? A tak si želim, aby všetko moje príbuzenstvo poumieralo alebo aby som náhle a prudko ochorel a zomrel ja. Už nemám lieku proti tejto nenávisti. Nenávisť stále stúpa, mám strach z jej stúpania. Ako všetko zadržať? Ak neurobím nejaký krok, o pol roka budem vrahom.

16

Raz som už s dcérou utiekol. Ochorela, musel som sa vrátiť. Prečo chcem vziať dcéru? Lebo pokladám túto domácnosť za peklo. A nie a nie zlepšiť pomery. Každodenné sváry a nedorozumenia, blázinec, hystéria, ponížovanie, rátanie, vzdychanie, obmedzenosť, primitivizmus, žrúťstvo, a navyše hukot áut z ulice a hukot výťahu.

17

Hádka sa nemôže skončiť, ak sa človek nepohne z domu. Ba nemôže sa skončiť ani vtedy, ak sa človek vzdiali, aby nabral dych. Treba odísť buď služobne, neodkladne, čo v našom prípade môže znamenať po telefonáte, alebo s pevným úmyslom nikdy sa nevrátiť.

18

Ako dieťa som nerozumel podstate hádok, no nenaučil som sa ako mnohé deti zneužívať rozpory rodičov vo svoj

prospech. Moja dcéra je presvedčená, že v akejkolvek situácii môže do hádky zasiahnuť: ani v najväčšej zúrivosti nikto proti nej nič nemá. Preto ani neobhajuje ženu alebo, naopak, mňa. Pozerá iba na priebeh boja.

19

Náš nesmierny hlad po životopisoch pramení z hlbokého pocitu rovnosti. (cit.)

20

Už veľa som vyfajčil, ale o fajčení nerád rozmýšľam. O víne sa hovorí veľa – i pri víne, i bez vína –, ale o fajčení málo. Ešte som nepočul hodinový rozhovor o fajčení. A pritom je každá cigareta iná a pri každej máme inakšie myšlienky. Fajčenie nemožno prirovnať k otáčaniu hodínok: fajčenie je proces ako rast stromu. Tabak a krv, to je nová zmluva, o ktorej sa tiež hovorí málo, hoci každý vraví, že nikotín ide do krvi. O fajčení sa dá hovoriť aj z hľadiska teológie: je to istý prežitok pohanstva. Na všednej omši sa totiž nepoužíva kadidlo, takže obeť vylúčila zo seba dym – nerozlučný sprievodný jav zápalných obetí, na ktoré si kultúrny človek navykol. (Mimochodom: keď sa prestali zarezávať barany na oltároch, muselo nevyhnutne nastať obdobie legálneho vraždenia, ktoré vrcholí v dvadsiatom storočí. Minulé storočia, keď vojny mali stále iný zmysel, ako vraždiť pre vraždu, sú pre vojenskú vedu takmer bezvýznamné. Až stretnutie so systémom, ktorý mal v pláne vraždiť pre vraždu, vytvorilo vojenskú vedu.)

Citát:

Teória totálnej vojny pokladá za prežitok minulosti také spôsoby vedenia vojny, pri ktorých sú objektmi bojovej činnosti nepriateľská armáda a loďstvo, vojenské a námorné základne a vojenské sklady. Ludendorff požadoval neľútostnú vzdušnú vojnu proti mierumilovnému obyvateľstvu a jeho vyhladzovanie v takej miere, aby bola zlomená jeho pevnosť a schopnosť klásť odpor.

Ludendorffova teória totálnej vojny zavrhovala všetky normy vedenia vojny stanovené medzinárodným právom.

Človeka rozčuľuje, ako ľahko môže prísť o život. A preto je smutný, deprimovaný, utieka sa k filozofii a myslí na budúcnosť, na rozum. Hlavným ochrancom, záštitou moderného človeka, sa stali zvyšky humanistického svetonázoru pred dvesto rokov, keď apel na generála mohol zachrániť mesto, pamiatky aj nevinné obyvateľstvo. Človek má pocit, že sa narúšajú základné princípy ľudstva, povedané s básnikom, jeho človečie starosti sú bagatelizované. Okrem normálnych ľudských radostí – súlož, jedlo, šport – sa stalo obľúbenou radosťou i politizovanie: moderná náhrada za modlitbu.

Hypotéza: Duch cieli k tomu, aby vynašiel prostriedky na zničenie tela. Keby bolo vopred jasné, čo je prvotné, ustúpilo by druhotné bez boja. Ale samotnému bytiu

nie je jasné, či je viac ako súcno. Ich boj môže byť – je to krásna perspektíva – aj večný.

23

Sú miesta, na ktorých zabudneme, že žijeme v dvadsiatom storočí. Hory, kúpalisko – tam sme pôvodnými anticými telami. Inak sa tomu hovorí rekreácia. Iná vec je, ak niekto pre nedostatok času nepočul o Ludendorffovi.

24

Sú inštitúcie na výskum zabúdania. Dokonca existuje veda, ktorá sa zaoberá naprávaním ľudských neduhov a predlžovaním života. Celé umenie nás uisťuje, že niet vyššieho šťastia, ako keď sa narodí človek s dvoma nohami, s dvoma rukami, s dvoma očami, s nosom (pozri *Anatómiu ľudského tela*). Najoblúbenejšou zábavou ducha v strednej Európe je čítanie o podivuhodných úkonoch, o športe, ktorý závisí od existencie všetkých údov. Ale ani jeden úd ešte nevynašiel kladkostroj. Nech sa potom nečuduje, keďže nie je schopný tvorby, že jeho opak vynašiel totálnu vojnu. Duch predsa nemôže pripustiť, aby hlavnou činnosťou človeka (človečia totálnosť) bolo čítanie zadnej strany novín. Na to nebolo treba vynálezu písma.

Iná hypotéza: Sú dva duchy – duch, ktorý chce dokonalosť tela, a duch, ktorý chce čosi iné. Hoci je myšlienka dosť nejasná, pripadá mi veľmi smiešne, ak vidím, že našinecký humanizmus vlastne predpokladá iba toho prvého ducha. Hovorí mu niekedy aj optimizmus.

Ľudia túžia po radošti. Ale stále im v tom ktosi prekáža. Kto je lepší? Keby bol pomer obidvoch skupín jedna k jednej, nemohli by sme predsa odsudzovať nároky polovice ľudstva na prekážanie pri výkone šťastia. Keby tých druhých bolo viac, museli by už vyhrať. Keby ich bolo menej, museli by už dávno prehrať. Z toho vyplýva, že všetky rozdeľovania sú nezmyselné: bude treba zrevidovať pojem dobra, respektíve ho celkom vyradiť zo slovníka ako slovo bez významu. A takisto slovo zlo.

Oprávňuje ma stav dobra a zla na vraždu istého človeka? Lebo teraz ho nenávidím. Bojím sa budúcich výčitiek svedomia. Ten človek je presvedčený, že ho nikto nemôže zabiť. Bolo by celkom jednoduché zabiť ho nožom. O výkone vraždy takmer nemusím uvažovať. Takisto neuvažujem o svojom práve alebo neprávě, lebo to, čo robí on mne, pokladám za väčšie zlo ako vraždu. Keby sa ten človek nebál väzenia a keby vôbec vedel, že vražda je menej ako týranie, a v mojom prípade týranie neurotického ducha, zabil by ma už dávno. Nie je na to navyknutý, jednoducho má lepšiu metódu, robí, čo robí. A robí to tak ako množstvo iných ľudí, takže to nikomu nie je nápadné a mnohým ľuďom je nepochopiteľné, že to pokladám za týranie a za zločin.

Ak mám strach z budúcich výčitiek svedomia, tak preto, lebo viem, ako sa dá zhlúpnuť. Nebudem teda uvažovať o oprávnení vraždy, ale o zhlúpnutí.

27

Zo zhlúpnutia nemám, pravdaže, strach. Nazvem to ináč.

28

Odkiaľ mám tieto názory? Som špecialista na vojny alebo katastrofy, som kazateľ a prorok, chcem ľudí napraviť, alebo chcem dokázať nezmyselnosť života, aby ma ľudia obdivovali?

29

Životopis, ktorý si píše môj otec:

Bolo to v roku 1909 v mesiaci februári, keď zima hodovala svojmu umeniu, v rodinnom domku pod úpäťm Malých Karpát, kde sa spájajú dve rieky Morava a Dunaj, bolo v tomto dome rušno. Františke, dcére pani Máry S., sa narodil syn. Koliebkou už bola pripravená na privítanie smelého svetoobčana, ktorému každý za vtedajších dôb prorokoval: lepšie, keby umrel. Ale sudičky to nechceli. R. bol veľmi živý a čulý chlapík, ktorý sa radoval na tomto svete. Z jednej strany doniesol radosť, z druhej žalosť, lebo bol nemanželské dieťa. Chudera matka bola oklamaná mužom, ktorý sa vydával za neženatého. U susedov bývala príbuzná rodina Kudolovcov. Ich syn Jakub bol murár, ktorý chodil do Rakúska na práce, i do Viedne. Tam sa zoznámil s menovaným mužom, ktorý oklamal matku R. Jakub si občas volal svojho priateľa Chromého i domov. Nakoľko Chromý bol pôvodom z Moravského Slovácka, jeho rodná obec bola Bzenec. Toho času, pred

prvou svetovou vojnou, vandrovali remeselníci do celého sveta, najviac do Rakúska.

V rodine B. stará mať Máry a druhej mamičky, Karol s dcérou Františkou a malým vnukom žili v zhode a v láske k Bohu. Bolo hodne práce okolo domácnosti, nakoľko domkári mali záhradu a niečo poľa a les pod Kobylou. R. sa obyčajne hrával vo dvore sám, no mal i kamarátov Luberta a troch bratov Kálcov.

Stará mať bola veľmi živá a energická, pracovitá a milovala poriadok.

Mala dve dcéry, jednu po prvom manželovi Havlovi (Anču) a druhú po manželovi Slobodovi (Františku).

30

Úvaha o predkoch: Moja babka z otcovej strany sa volala Františka S. Kto bola tá Anča? Otec píše, že sa vydala za Tónyho Hannyho, a toho som už poznal. Pamätám si o ňom dve veci. Ako si v uličke k Morave vyberal z papierového vrecúška mentolové cukríky. Možno, že mi z nich dával, to si však nepamätám. A druhý raz, keď som bol u nich na návšteve Pod záhradami a chcel som sa vymočiť do pivnice na zeleninu. Zbadal som Tónyho, a ani som nezačal. A on povedal niečo, čo som dovtedy nepočul: „Mrzí ťa to tam?“

Keďže sú Anča a Františka nevlastné sestry, nie je ani môj otec vlastný bratranec Viktorovi Hannymu.

Zdá sa, že aj Anču som poznal; ak je to tá, čo sedela na pohyblivej stoličke.

Pradedá Karola si nepamätám, ale viem, kde má hrob. Už tam asi bude len tráva, lebo plot sa posunul dovnútra.

31

Bol som na cintoríne a už zďaleka som sa na seba hneval, lebo hrob babky Františky býva neopatrený. Ale spomedzi kvetnatých dedinských hrobov jednoducho a elegantne svietili bledožlté aksamietniky. Bol som rád. Povedal som dcére, kto tam leží, a šli sme na vlak.

32

Nová rozprávka:

Morava, aj v noci sa leskneš. Keď fičí ostrý západný vietor a skláňa konáre, keď nebom letia kusy čiernych mračien, odkrývajúc mesiac, leskneš sa ako zlato. A kdekoľvek sa postavím, vidím ten istý mesiac. Ide so mnou. Tvoje kamenné brehy ťa nedokážu obmedziť. Leješ vodu cez hrádze a vyháňaš mravce z dierok. Ešte včera sa mali dobre, no nadržanom sa musia sťahovať. Idú po cestičke neviditeľnej ako myšlienka...

33

Drevo je drahé. A ťažko ho zoženieš. Vlni som objednal, akože pre otca, fúru palivového dreva, sľúbili doviesť vtedy a vtedy, ale doviezli o dva týždne neskôr a práve som nemal peniaze. Doniesol som ich skrúšene vedúcej toho podniku a vedel som, že je koniec protekciám. Tento rok nám doviezli najhoršie uhlie a drevo vôbec nedoviezli. A keďže je pekná suchá jeseň (suchý september), rozhodli sme sa s otcom, že občas pôjdeme do hory na súšky. On chodí častejšie. Pochvaľuje si penziu ako stav, a mudruje, koľko usporí, keď bude do zimy každý

druhý deň v lese. No usporí asi tristo korún. Toľko ma stálo vlani drevo a mali sme ho obaja dosť. Pravda, nič nenamietam. Hory sú od nás ďaleko, asi hodinu pomaľej chôdze do kopca. Potom najmenej pol hodiny hľadá drevo, odsekne a asi pol hodiny vlečie do dediny. Kedysi ženy chodievali do hory každý deň, inak sa k palivu nedostali. No pre otca to je telocvik. Nič lepšie nemožno penzistovi poradiť. Mimochodom, odnesie ešte vždy väčšie drevo ako ja.

Vrátime sa a otec hovorí sestre: „Ale miešaj to aj s uhlím.“ Chce niekedy na jar ešte vidieť kusy, s ktorými sa namáhal vlani. Aj ja mám kus duba takmer päť rokov. Kdekoľvek ten kus postavím, okrášli priestor. Keď som ešte nemal izbu zapratanú haraburdím a hračkami, bývalo poleno vnútri. Rozjímal som pri ňom o minulosti a budúcnosti. O budúcnosti tak, či by som nemohol byť rezbárom. (Ale stačí párkrát zaryť do duba a som si istý, že rezbárom nebudem.)

34

Otec nerád brával dary od matky. Ešte z čias, keď mala prvého manžela, si navykol nejeseť jedlo skôr, kým sa nepresvedčil, že ho varila sestra. Druhá sestra občas doniesla slaninu. Tej nemohol odolať a neskôr by si bol zajadol aj iné: ale sestra už nič nenosila.

Teraz berieme od matky hnoj. Ona má dve svine a ja dvakrát týždenne vykydám a doveziem na naše nové hnojisko za káru hnoja. Otec okolo neho vybudoval múrik a stále upozorňuje sestru, aby naň nehádzala odpadky, ktoré nehnijú. Niekedy sa taký kus, zväčša z umelej hmoty, objaví v kuchyni na zemi s nápisom: „Toto bolo

na hnoji.“ Sestra to tam necháva. Hovorí otcovi: „Hnoj
píš s veľkým H.“ A otec po chvíli: „Ale uhorky budeš ješť.
A tie paradajky. Však tá záhrada nebola hnojená dvadsať
rokov. Vodu treba liať výhradne na hnoj.“